

Резюме

от д-р Явор Гърдев Стефанов

На представената художествено-творческа и преподавателска дейност за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“ по режисура за драматичен театър в област на висшето образование №8. Изкуства, професионално направление 8.4 Театрално и филмово изкуство, обявен в ДВ, бр.37/ 02.05.2025 г.

Съгласно изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за приложението му, както и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“, представям резюме на художествено-творческата си дейност в съответствие с националните минимални изисквания и изискванията на НАТФИЗ за заемане на академичната длъжност „доцент“:

Художествено-творческа дейност

От петдесет и двете професионални театрални постановки, които съм осъществил досега в качеството си на режисьор, за конкурса в НАТФИЗ реших да представя три режисьорски работи от ранния етап на професионалната ми кариера, които смятам за крайъгълни камъни в развитието ми, а именно представленията „Квартет“ от Хайнер Мюлер & Со. в Театрална работилница „Сфумато“ (1999), „Пухеният“ от Мартин Макдона (2004) в Драматичен театър „Стоян Бъчваров“, гр. Варна и „Крум“ от Ханох Левин (2006), отново в Драматичен театър „Стоян Бъчваров“.

В „Квартет“ (1999) си поставих за цел иновативна сценична интерпретация на текст, писан от Хайнер Мюлер за двама герои, които в предсмъртна игра разменят половите и социалните си роли, като умножих „ипостасите“ на тези герои. Маркиза Мертъой имаше четири сценични превъплъщения, изиграни от четири актриси в четири различни възрасти, които под условната идентичност на маркизата и три други героини от епистоларния роман на Лакло „Опасни връзки“ всъщност действаха както би действала една и съща жена в различни обстоятелства и фази на живота си. Чрез своите по-млади „ипостаси“ вече възрастната и подвластна на раковото си заболяване маркиза опитваше да възстанови чувствените аспекти в преминаващата пред очите ѝ лента на собствения ѝ живот, докато изпитващият криза да поддържа идентичността и разпадащия се вече образ на еталонен любовник Валмон се оглеждаше в своя мистериозно появил се двойник, превъплъщение на „скитация евреин“, който започва да преследва виконта като сянката на смъртта в нощните му похождения. Спектакълът „Квартет“ със синтетичния си език, с изчистените си визуални решения, с еротизма си и особената стилизация на актьорската игра се радваше на особено добра съдба в продължение на няколко години и беше съсредоточен в темата за неизбежното съзряване, което принудително ни изважда от еротичната и естетизирана фаза на живота и ни отваря очите за тленността, на която сме постоянно подвластни.

В „Пухеният“ (2004) от Мартин Макдона се опитах да създам среда на представлението, която да отдели актьорите от прякото присъствено облъчване на публиката и да им обезпечи защитен терен за независима от това облъчване актьорска акция. За целта с помощта на сценографа Никола Тороманов цялостно преобразихме едно репетиционно помещение във Филиала на Драматичния театър „Стоян Бъчваров“ във Варна. Обособихме оградена с огледални стъкла стая за разпити, в която актьорите да не виждат и да не чуват реакциите на гледащата ги зад огледалните стъкла публика и така обезпечихме условия за недотам условно актьорско присъствие, което в минимализма си да постигне почти пълно еманципиране от блокиращите механизми на наблюдаемостта и съпътстващия я феномен на самонаблюдението в играта. „Пухеният“ се игра в този си

оригинален вид и все в същото изцяло преобразено пространство в продължение на осем години, след което през 2011-та година премина в репертоара на Театър 199 в София, където се наложи да се примиря с по-конвенционална версия на декора. Затова пък изиграните от актьорите десетки представления в стъкления куб се отразиха мощно и благоприятно на последвалата игра в пространството с отворена четвърта стена и спектакълът се радваше на вниманието на публиката чак до 2019-та година, което му обезпечи над 16 години сценичен живот.

Представлението „Крум“ (2006) по пиесата на Ханох Левин възникна поради желанието ми да изградя спектакъл като акт на колективно откровение по отношение на автобиографичните аспекти на живота в една малка и затворена провинциална общност. Трупата на варненския театър, съставена към момента от постоянно и временно пребиваващи там актьори, много добре почувства и с елемент на откровение, преминаващо изцяло през личния биографичен опит, попадна в групова динамика, която можеше да възникне само в пиков момент на сработване и предполагаше наличие на драматургичен материал, който да „понесе“ собствения опит на трупата и да се превърне в „гориво“ на един жив и тематично близък на живота на участниците спектакъл. Представлението се случваше в клаустрофобично пространство, обърнато към дъното на сценичната кутия на Филиала на Варненския театър. Серийно повтарящи се малки стаички, между които няма разлика, се въртяха на сценичния кръг и чрез тази ротация отвеждаха зрителя при обитателите на тази или онази квартира на комуналката с тънки стени, през които всеки може да чуе какво се случва у съседа. Желанието на основния персонаж Крум да напусне тази среда, което постоянно се увенчава с неуспех, се превръщаше в перманентна негова фрустрация и силно напомняше собствените ни балкански форми на отчаяние.

Статиите ми в изданията за хуманитаристика от деветдесетте години пък трасират теоретичните ми интереси, които обусловиха преминаването ми през специализация по естетика в рамките на философското ми обучение в Софийския университет „св. Климент Охридски“ и написването на дипломната ми работа по философия „Феноменология на екстатичния театър“. Тези теоретически интереси постепенно еволюираха в занимания с херменевтика и феноменология, а по-късно и с аналитична философия и философия на езика. На връзката между тези дисциплини и режисурата посветих и докторския си труд в Нов български университет, изследването за който реализирах с награда „Фулбрайт“ в Northwestern University в Съединените щати.

Докторският ми труд „Власт, суверенитет и режисура“ се занимава с властовите аспекти на отношенията между режисьора и актьора, но целта ми е не само да опиша от различни перспективи, с подходите на различни дисциплини и по взаимно допълващ се начин властовите отношения, актуализиращи се в професионалното взаимодействие между режисьора и актьора в театъра, но и да се опитам да обоснова и защита подход към разглеждането на тези отношения, в който максимално да бъде снето напрежението между онтология и аналитика и да възникне епистемологичен контекст, в който присъствието и действието, интенционалният субект и безсубектното събитие, да могат да съжителстват. Само в такъв контекст погледът към модерния и съвременния режисьор като към субект, чието силово поле надхвърля границите на физическото му присъствие и се предава и отразява в силовото поле, автономно завихрящо се около безсубектното събитие на представлението, би бил изобщо възможен.

Доколкото от професионалния си опит зная, че такъв тип пренос на сила, т.е. на власт, не само е възможен, но и лично имам привилегията да наблюдавам въздействията от него, се опитах да дефинирам при какви епистемични условия и след какви категориални и понятийни ревизии и преценки този опит би могъл да бъде описан с философски и социологически инструментариум, встрани от обичайно ангажираните за тази цел жанрови зони на автоетнографията и театралната мемоаристика.

В зоната на теоретическите приноси на дисертационния ми труд на категориално ниво, освен критиката и ревизията на няколко широко възприети базови театроведски понятия от перформативна позиция, държа да отбележа предложението за оразличаване на четири специфични подвида легитимност (непосредствена, медиална, публична и публицистична) на режисьорската власт, които биха могли да бъдат непротиворечиво подведени под основополагащите чисти видове легитимен авторитет на Макс Вебер, както последните са интерпретирани в дистинктивния анализ на Норман Ъпхоф, а също така и под предложението от Себастиан Гузман „четвърти чист вид легитимен авторитет“. Сред приносите на този труд също така бих споменал анализа на принципите на самопривилегироването и привилегироването на режисьорската фигура, на ролята на индивидуалната суверенност в режисурата, както и предложението за изменчив режисьорски суверенитет (куиър-суверенитет), което в настоящия случай е базирано на идея за флуидност, която не е задължително или единствено от полово-идентификационно естество.

Сред приносите тук най-вече искам да отбележа предложението си за оразличаване на три типа отложена режисьорска власт, за характеристиката на които използвам семантичната изменчивост на понятието „отлагане“. Тези три типа са: темпорално отлагане, седиментно отлагане (напластяване) и привидно отлагане (протакане на вземането на творческо и/или интерпретативно решение).

Не по-малко важно за мен е предложението ми във властовите аспекти на своето присъствие модерният режисьор да се мисли по начина, по който се актуализира и в съзнанието на играещите актьори, когато сам физически отсъства, а именно – като въобразено лице (*persona ficta*). Такъв тип властово регулативно присъствие се актуализира в актьорското въображение, което буквално „въплъщава“ образа на регулативната властова инстанция като да е той актуално присъстващ.

Макар интердисциплинарността да е основополагаща за дисертационния ми труд, все пак го конструирах основно като философска рефлексия, а не като текст от сферата на дескриптивното или приложното театрознание, за да запазя чисто теоретичния му характер и балансираността, за която споменах по-горе — между епистемоцентричност и онтоцентричност. Съответно на интердисциплинарния му характер, дисертационния труд се старая да удържам в постоянна многостранна полемика между полетата на философията (в частност философията на езика), социологията, социалната психология, политологията, юриспруденцията, теоретическото и историческото театрознание. Независимо от това отделните части имат свои акцентирани подходи. Постарах да изследвам еволюцията на ключови категории и понятия, условията за употребата им и границите на валидността им в отделните тематични зони, в които идеите за властта и суверенитета да могат да се пресичат с театралното поле и да придобиват адекватно приложение в него.

В първата част правя това от перспективите и с подходите на социологията, политологията и социалната психология. Във втората - с подробни херменевтически и семантични анализи на напластяванията върху понятийния апарат около властта. В третата част — с екскурс към политическата история и юриспруденцията (схваната в общия смисъл, т.е. като теория и философия на правото и рефлексия върху основните понятия в правото) с цел археологическо проникване в смисловите нива и времевите напластявания върху идеята за суверенитет и върху идеологическия облик на „суверена“ като предтеча на модерния режисьор във властовите аспекти на неговата битност. В четвъртата част набелязвам условията, под които би било възможно да се търси път за изследване на властовите отношения в театъра едновременно чрез методите на философията на езика (в частност — теорията на речевите актове) и чрез инструментариума на т.нар. „метафизики на присъствието“, като се опитвам да трасирам пътища към възможен техен синтез, който да преодолее съществуващите резки граници между тях и да доведе до взаимопроникването им.

Освен предложените за конкурса представления и публикации, съм обезпечил подробни справки за останалите аспекти на професионалния си режисьорски и преподавателски опит. И в местната, и в международната му част.

За приносите ми също така свидетелстват и множеството професионални награди, които получих още през деветдесетте години на миналия век, а и по-нататък.

Академична и преподавателска дейност

Ангажиментът ми към преподавателската работа през последните няколко години стана все по-отчетлив. Докато в по-ранни фази на професионалната ми кариера вземах участие предимно в извънредни и тематични работни ателиета в чужбина, през последните години започнах да преподавам и в академични образователни институции. Част от активностите ми в тази сфера изброявам тук:

2020-21 Гост-преподавател в Националната Академия за Театрално и Филмово Изкуство, Магистърска програма „Режисура в сценичните изкуства“, София

2018-21 Докторант и преподавател в Нов Български Университет, Направление „Театрално и филмово изкуство“, София

2018 Ментор в програма за артистични стипендии „Per Aspera Ad Astra“

2018 Водещ на Лаборатория за писане на пиеси с номинираните участници в Конкурса за нова пиеса на Нов Български Университет, София

2017 Лектор в Лаборатория за изследване на действителността «ХОД 17» за документален театър

2017 Майсторски клас по кинорежисура на Явор Гърдев в „Мастерская Индивидуальной Режиссуры“ МИР-5 на Борис Юхананов, Москва, Руска Федерация

2015 Лятна академия на изкуствата – Клас по актьорско майсторство на Явор Гърдев по произведения на Даниил Хармс, Созопол

2015 Театрален Workshop на Явор Гърдев, Актьорско интерпретиране на „Хамлет“, Зимен фестивал «МОНТФИЗ», Велинград

2014 Театрален Workshop на Явор Гърдев „Призракът на Краля“, Гдански Шекспиров Фестивал, Гданск, Полша

2014 Театрален Workshop на Явор Гърдев, Сценична интерпретация на „Хамлет“, Нов български университет, София

2013 Театрален Workshop на Явор Гърдев, „Почти представление“, Младежки театър & Фондация „Art Office“, София

2012 Театрален Workshop на Явор Гърдев, „Репетиция на Хамлет“, СУ „Св. Климент Охридски“ (с участието на Леонид Йовчев)

2008 TERRITORIA, Фестивал за съвременно изкуство, Майсторски клас по актьорство на Явор Гърдев, Москва, Русия

2006 Международен Театрален Workshop в Theatre Ephemeride, Val de Reuil – Normandy, France – “Declaration d’amour” d’apres A.P. Chekhov

2004 Международен Театрален Workshop в Schloss Trebnitz – Brandenburg, Germany – “Mozart, Don Juan, Puschkin und Ich” – Performing Alexander Pushkin

2002 Международен Театрален Workshop в Schloss Trebnitz – Brandenburg, Germany – “Penthesilea” – Performing Heinrich von Kleist

2000 Лекции - Parcours de creation et stage formation avec des comediens de Region Centre, Theatre du Plessis-les-Tours, Companie Jose Manuel Cano Lopez, Tours, France / - ‘Nosferatu’

1999 Уястник-лектор в Международен театрален Workshop в Duke University и в University of Chapel Hill, USA, Duke Center for International Studies, Chapel Hill, Slavic Department, Duke Drama Department